

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

взаємодій, наповнене складними різноманітними знаннями, де суто предметні, ізольовані знання є важливими, але далеко недостатніми для орієнтації та можливості зайняти своє місце у житті. Можливо, найбільш важливою функцією інтегративного навчання є здатність подолати штучні бар'єри між різними аспектами навчання, між навчальними предметами, між школою та побутом, між собою і суспільством. Подолати страх вийти за межі обтяжливих старих обрядів і, спираючись на давні добрі традиції, збудувати гармонійну, цілісну, одухотворену систему освіти майбутнього.

1. Андрюхіна Л.М. *Культура и стиль: педагогическая тональность* / Л.М. Андрюхіна. – Екатеринбург: Изд-во ИРРО Свердлов. обл, 1993. – 188 с.

2. Безрукава В.С. *Системообразующая функция педагогики в интеграции наук о человеке* / В.С. Безрукава // *Духовные проблемы формирования личности и профессиональной надежности авиационных специалистов: Тез. докл. и выст. науч.-пр. конф.* – Кировоград, 1985. – С. 13 – 15, 36.

3. Гончаренко С.У. *Зміст загальної освіти і її гуманітаризація* / С.У. Гончаренко // *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна.* / – Київ: Видавництво: "Віпол", 2000. – С. 81 – 107.

4. Карпов А.О. *Научное познание и системогенез современной школы* / А.О. Карпов // *Вопросы философии.* – 2003. – №6. – С. 37 – 53.

5. Князева Е.Н. *Синергетика как средство интеграции естественнонаучного и гуманитарного образования* / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов // *Высшее образование России.* – 1994. – №4. – С. 31 – 36.

6. Козловська І.М. *Інтеграція професійних та духовних цінностей учнів професійно-технічних навчальних закладів* / І.М. Козловська // *Проблеми освіти. Третій спец. випуск / Колектив авторів.* – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Вінницький соціально-економічний інститут "Україна", 2006. – С. 50 – 56.

7. Полат Е.С. *Проблемы образования в канун XXI века* / Е.С. Полат // *EIDOS-LIST.* – 1998. – Вып. 4. – <http://www.eidos techno.ru/list/serv.htm>.

8. Чапаев Н.К. *Структура и содержание теоретико-методологического обеспечения педагогической интеграции: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01* / Николай Кузьмич Чапаев. – Екатеринбург, 1998. – 568 с.

9. Чернілевський Д.В. *Проблеми національної системи освіти і її входження в Болонський процес* / Д.В. Чернілевський, А.П. Шаповалов // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* // *Зб. наук. пр. – Випуск 9 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.* – Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2006. – С. 97 – 102.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2010

УДК 378.147:371.38

Віктор Мадзігон, науковий співробітник лабораторії

трудової підготовки і політехнічної творчості АПН України,
м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті висвітлюється актуальна проблема необхідності на сучасному етапі підготовки підприємців в системі неперервної економічної освіти, розкрито питання розвитку підприємництва як одного із напрямів економіки у країнах Західної Європи та організації виробництва на основі підприємницької діяльності.

Ключові слова: підприємництво, підприємець, виробництво, прибуток, ризик, ринок, бізнес.

Літ. 19. Рис. 1.

Victor Madzigon

METHODOLOGICAL APPROACHES TO GROUND OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISE IN COUNTRIES WESTERN EUROPE

In the article the issue of the day of necessity lights up on the modern stage of preparation of businessmen in the system of continuous economic education, the question of development of enterprise is exposed as one of directions of economy, in the countries of Western Europe and organization of production on the basis of entrepreneurial activity.

Key words: enterprise, businessman, production, income, risk, market, business.

Актуальність проблеми. У шкільній освіті багатьох країн Західної Європи в останні роки спостерігаються кризові процеси, що дало основу

для багатьох дискусій про доцільність проведення різних реформ у навчанні молоді, їх орієнтацій на вибір професії і орієнтації на сучасні економічні процеси, що відбуваються у суспільствах із

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

різними економічними системами становлення та розвитку підприємництва.

Дослідженнями, закордонної освіти займалося багато авторів, зокрема, В. Аранський, Т. Вульфсон, З. Малькова, Н. Ничкало, В. Кудін, А. Піскунов, Т. Левченко, С. Сухорський та інші, роботи яких в основному належать до вісімдесятих – дев'яностих років минулого століття. Більшість авторів цього періоду у своїх роботах віддавали критиці закордонну освіту, а освіту соціалістичної системи господарювання висвітлювали у рожевих відтінках “розквіту і благополуччя”, як зазначає академік АПН України М. Стельмахович у роботі [14, 4].

Слід відзначити, школа будь-якої західної високо розвинутої країни відображає певним чином особливості її соціально-економічної системи, поєднуючи історичні традиції, національну ментальність та накопичені педагогічні традиції навчання і виховання молоді із вільним демократичним вибором методів освоєння знань та формування здібностей до малого та середнього бізнесу.

Кожна держава в своїх нормативних актах визначає для себе, що таке малий та середній бізнес, мале підприємництво, підприємець. В результаті, в сучасній економічній літературі поки немає єдиного визначення малого бізнесу. Традиційно до критеріїв вивчення малого чи середнього бізнесу відносяться кількість зайнятих і щорічний обсяг продажу товарів та послуг. В деяких зарубіжних країнах використовуються показники балансової вартості активів, обсяги інвестицій і, навіть, обсяги споживання енергії [2].

Більшість країн Західної Європи, головною засадою освітньої політики визначають спрямованість навчання і виховання на індивідуальний розвиток особистості, задоволення її потреб та інтересів, і, як правило, зміцнення фізичного та морального здоров'я. Система освіти заходу надає перевагу забезпеченню права людини на вибір майбутньої професії, змісту і форм своєї діяльності, певної життєвої позиції для задоволення своїх матеріальних потреб. Учні мають право на вибір установ освіти, варіантів, форм і методів навчання. У закладах освіти країн Західної Європи відсутня тоталітарна система тиску на навчальний процес.

Аналіз останніх публікацій. Даній проблемі присвячено і випущено друком у світ значну кількість науково-методичної літератури, яка висвітлює питання підприємництво як напрям людської діяльності, до них слід віднести роботи З. Варналій, В. Сизоненко [2], М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон, Н.М. Примаченко [3], А. Гальчинський,

П. Єщенко [5], М.М. Єрмошенко [7], А.Г. Загородній, В.П. Мазній [7], Т. Левченко [8], І.Р. Михасюк, І. Бернацький [9], В.М. Мадзігон [10], М.І. Маниліч, І.В. Губатюк [11], С.В. Мочерний [12], Я.Д. Плоткін, А.В. Дубодєлова [13], В.Є. Сахарова [15] та інші автори, роботи яких використовуються в навчальному процесі.

Мета статті. Дослідити необхідність вивчення підприємницької діяльності у процесі безперервної економічної освіти, починаючи із загальноосвітньої школи, професійно-навчального закладу та ВНЗ у зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що основу будь-якої сучасної національної економіки зарубіжних країн здебільшого складають великі компанії, малі та середні підприємства (МСП) та підприємницька діяльність є невід'ємною частиною і важливою складовою ринкової структури, без якого ні економіка, ні суспільство сьогодні не можуть нормально існувати та розвиватися. Підприємницька діяльність та МСП впливають на роль виробництва товарів та послуг, забезпеченні та підвищенні зайнятості, активно впливають на розвиток ринку інновацій, нових технологій та експортний потенціал і головне підготувати молоді до цієї важливої діяльності в навчальному процесі системи безперервної освіти.

При визначенні шкільної освіти на сучасному етапі ринкової економіки виникають певні суперечності щодо загальної освіти для всієї учнівської молоді, та її індивідуалізації, введення таких нових форм навчання, як гімназії, коледжі, ліцеї як елітарної освіти і введення рівних шансів на здобуття освіти всім талановитим учням, відзначає С. Сухорський [16, 7].

Доголовних засад освітньої політики на сучасному етапі високорозвинутих економічних систем зарубіжних країн Західної Європи та соціального добробуту населення, слід віднести наступні:

- демократизація та гуманізація освіти щодо розвитку підприємництва;
- поєднання спрямовуючої ролі держави та громадської й приватної ініціативи;
- вільний вибір вчителями методів і засобів навчання;
- належна увага до виділення коштів для матеріального забезпечення освіти;
- постійне залучення до освітніх потреб сучасних досягнень науки, комп'ютерної техніки, телебачення, малої поліграфії та інших технічних засобів навчання;
- зацікавленість економічної сфери (концернів, фірм, трестів) у вдосконаленні освіти, і через них

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

у висококваліфікованих кадрах, що проявляється через відповідні фонди і програми (Форда, Карнегі, Сороса та інших);

- координація діяльності освітніх закладів із релігійними, культурно-мистецькими та іншими суспільними об'єднаннями;

- дотримання у всіх ланках освітньої системи встановлених у державі норм законодавства, а також історичних національних традицій.

У всьому світі сьогодні йде процес підвищення ролі освіти, координація навчання та обміну педагогічними ідеями, з метою підвищення рівня знань випускника навчального закладу відповідно до сучасних вимог ринкової системи господарювання та підготовки молоді до підприємницької діяльності. Координація освітніх процесів у розвинутих країнах Західної Європи забезпечує:

- підвищення рівня обміну ідеями та інноваціями в галузі освіти;

- зростання контактів між науковцями і висококваліфікованими спеціалістами в галузі педагогічної діяльності;

- обмін студентами, стажувальниками, викладачами, проведення конкурсів, змагань у напрямках освіти;

- взаємне визнання документів про закінчену освіту (диплом, атестат, сертифікат, свідоцтво і т. інше);

- пошанування юридичних актів в галузі освіти кожної країни та вироблення основ міжнародного шкільного права.

Відзначене дає підставу висловити думку про те, що в закордонному навчанні немає централізованого управління освітою, воно здійснюється на місцевому (локальному) рівні у виді самоуправління і суспільного контролю. Рівень централізованості є дійсно різний, проте в жодній країні не знято піклування про освіту. На всі державні органи покладаються обов'язки підготовки та своєчасного реформування освіти і здійснення заходів відповідно змін, що відбуваються у суспільстві. Першим обов'язком кожної зарубіжної держави є стимулювання діяльності вчителів та учнів, педагогів-науковців, забезпечення їм належних умов для нормальної творчої діяльності в розвитку та підготовки фахових умінь, навичок випускників навчальних закладів до підприємницької діяльності, відзначає М. Вачевський [4, 91 – 131].

Регулювання підприємницької діяльності та МСП у зарубіжних країнах здебільшого регламентується нормативно-правовими документами. Деякі положення, які стосуються малого бізнесу, приймаються також на міжнародному рівні, зокрема, в

рамках таких інтеграційних угруповань, як НАФТА, ЄС, АСЕАН.

Регулювання сфери малого бізнесу на національному рівні займаються різноманітні спеціальні органи підтримки малого бізнесу як державного, так і недержавного характеру. До них відносяться:

- комітети та комісії у справах малого бізнесу, які функціонують у межах законодавчих органів;

- агентств, центри та спеціальні підрозділи, які створюються в міністерствах та інших установах виконавчої влади;

- різні неурядові організації та фонди підтримки малого бізнесу.

Доцільно також відзначити, що зарубежем функцією держави є також раціональне планування мережі шкіл, коледжів, ВНЗ та інших навчально-виховних закладів, шкільного будівництва, виділення та регулювання коштів на освіту в загальнодержавному масштабі і стимулювання пріоритетних напрямків у розвитку освіти і науки та підготовки молоді до підприємницької діяльності.

Завданням держав Західної Європи є регулювання процесів, що відбуваються в економіці освіти, з врахуванням особливостей ринкової системи господарювання. Для цього крім прямого фінансування з бюджету держави або регіональних бюджетів установ освіти, що на цих бюджетах перебувають, здійснюється стимулювання спонсорства та інших методів допомоги установам освіти приватними підприємцями та комерційними фірмами, які позбавляються оподаткування. Концепція, структура і зміст системи безперервного навчання в західноєвропейських країнах мають суттєві відмінності. Наприклад, за скандинавською моделлю "загальної школи", дитина, поступає в школу у віці 7 років, і вчиться у ній в одному і тому ж класі під керівництвом вчителів, які переважно супроводжують її весь період навчання в шкільному закладі до 16 років [8].

Інша схема навчання діє у **Німеччині** де діти приймаються у школу у віці 6 років, а через чотири роки навчання (в 10 – 12 років) визначається їх подальша спеціалізація – або професійне навчання, або спеціальні курси включаючи економічне навчання, які вибрано школою, а також підготовка до вступу в університет.

Англосаксонська модель надає перевагу довірливості відносин між вчителем і учнями в індивідуальному навчанні та підготовці їх до вибору професії, подальшого продовження навчання у вищих навчальних закладах.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

І остання модель – це **французька**, що ґрунтується на принципі надання всім учням рівного обсягу знань із максимально високим рівнем.

Моделі шкільної освіти у **Західній Європі** відрізняються і за методами оцінки знань учнів. Наприклад, у **Швеції** в інтересах забезпечення найкращого розвитку особистості учня, дітям майже до 14 років не виставляють оцінки за відповіді на уроках. Оцінка рівня знань учня робиться тільки у тих випадках, коли батьки просять виставляти оцінки і то найчастіше у приватних закладах навчання. У Німеччині будь-яка атестація, подібна до іспиту на ступінь бакалавра, викликає особливу увагу і відповідальність вчителя. Але деякі педагоги відходять від таких традицій і оцінюють знання учнів якомога раніше – у молодших класах, щоб привчити їх до більшої відповідальності за засвоєний рівень знань. В Англії спостерігається тенденція до авторитарного навчання і більш чіткої оцінки знань учнівської молоді. Така система освіти, вважають західні педагоги, є подібною до французької моделі як відзначає Г. Семєко в роботі [17, 41].

Особливою відмінною рисою французької школи є екзамен на ступінь бакалавра. Це певної міри “національна гордість”. У проведенні такого іспиту більшість педагогів Франції вбачають основний критерій існування ліцеїв як навчальних закладів.

Відзначимо, що в нинішніх умовах реформ освіти в більшості країн, французька модель здачі випускного іспиту на ступінь бакалавра підпадає під критику не тільки у цій країні, але і в інших країнах, які застосовували цей метод. Критика в основному скерована проти такого методу оцінки знань, при якому декілька днів іспитів учнів, вирішують долю випускника навчального закладу за довгі роки навчання.

Доцільно згадати про навчання молоді в **Ірландії і Італії**, які надають перевагу французькій моделі, де випускника навчального закладу оцінює зовнішня комісія. Включно до 1998 року, в Італії біля 95% випускників ліцеїв для отримання атестата зрілості здавали екзамен з двох усних і двох письмових, і саме це забезпечувало право вступу до вищих навчальних закладів. Починаючи із 1999 року, в Італії замість іспитів на атестат зрілості почали запроваджувати іспити за моделлю французької моделі присвоєння бакалавра, і це давало підставу стверджувати про досягнення рівня знань із необхідних програм навчання, затверджених Міністерством освіти. Нововведенням передбачалося, що 20 балів присвоюється випускникам, знання яких постійно

контролювалися протягом трьох років навчання у ліцеї, а успішність відповідає вимогам навчального процесу, як відзначено в роботі [18, 98 – 99].

У **Греції** кожного червня проходять шкільні випускні екзаменати на ступінь бакалавра. Ліцеїсти повинні здавати чотири екзаменати, результати яких визначають їх майбутнє. Враховуючи важливе значення екзаменів на ступінь бакалавра, більшість учнів надають перевагу отриманню середньої освіти в ліцеях. Це ставить під удар існуючі системи вечірніх шкіл, де такого іспиту немає. Щоб змінити ситуацію, уряд Греції починаючи із 2000 року, започаткував реформу школи другого ступеня, за якою випускний екзамен повинен бути замінений постійним контролем за успішністю, а також супроводжуваними іспитами в процесі навчання, починаючи із першого класу навчання.

В інших західноєвропейських країнах для оцінки знань використовують контроль (**Швеція, Бельгія, Іспанія**) або постійний контроль у поєднанні з випускними екзаменами.

Система безперервної освіти країн Західної Європи, щодо підготовки молоді до підприємницької діяльності відрізняється і за іншими важливими характеристиками. Однією з них є кількість годин для навчання 7 річних учнів. Лідером цього показника є **Італія** – 900 годин, далі йдуть **Франція** – 846, **Англія** – 836, **Іспанія** – 810 і **Греція** – 525 годин [13, 43].

Європейські моделі системи безперервної освіти різні і за організацією управління навчальними закладами. **Франція і Нідерланди** подають два підходи – чіткий контроль держави і самоуправління (контроль із боку батьківського комітету). Централізована система освіти Франції багатьом експертам уявляється чимось великим у європейському освітньому просторі, коли останніми роками усюди проходить процес децентралізації. **Нідерландська** система освіти на відміну від французької, ґрунтується на принципі, невтручання держави у діяльність системи навчання, виховання та розвитку випускників. Тут поширений регіональний контроль.

Більшість європейських країн у даний час вибрали у якості еталону нідерландську модель. Це пов'язано як із тенденцією до зменшення впливу держави на навчальні процеси, так і позитивними змінами відносинах у фаховій підготовці випускників до ринку праці із фаховими вміннями до підприємницької діяльності.

У багатьох країнах, наприклад, в Німеччині, відповідальність за навчання покладається на школу. В **Нідерландах** взяли за основу більш

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

зважливий підхід, а саме: відповідальність за навчання несуть батьки учнів, а школа здійснює роль супроводжуючого контролера, допомагаючи їм виконувати цю функцію. Звідси випливає теза про дуже високу роль батьків у процесі навчання у всіх закладах освіти в Нідерландів, а також вибір переваг релігійних, філософських і політичних чинників під час вибору батьками школи для своїх дітей. Конституцією Нідерландів закріплено однаково рівні умови для державних приватних навчальних закладів з точки погляду державного фінансування. У прийнятті рішення з інших питань основну роль відводять навчальним закладам і шкільним радам, які управляють навчальними закладами незалежно від того, є навчальний заклад приватним чи державним.

Слід відзначити, що такий же процес був початий у 1992 року і в **Іспанії**, коли управління системою освіти було передано у компетенцію районних органів влади. В **Італії** у лютому 2000 року уряд прийняв рішення про реформу освіти, якою передбачалося надання навчальним закладам значних повноважень у питаннях управління, вибору програм навчання, включаючи загальну економічну підготовку. Мета таких реформ у всіх країнах **Західної Європи** зводиться до одного: передати відповідальність навчального процесу навчальним закладам, щоб створити конкуренцію між ними щодо підготовки випускників до ринку праці.

Одним із виявів критичних тенденцій у навчанні

країн **Західної Європи** є, на думку деяких експертів, зниження соціального значення вчителя, його професійного рівня, погіршення умов праці, що спонукає багатьох змінювати вид своєї діяльності. У **Швеції** кожен третій учитель хоче змінити свою професію. Критичні масштаби виникли із відсутністю учителів у Норвегії, де молодь надає перевагу професіям лікаря, журналіста, менеджера, маркетолога, а професія вчителя не вважається перспективною. Ці негативні тенденції виникають внаслідок низької оплати праці педагогів у порівнянні із представниками інших професій.

Значні труднощі мають під час набору педагогів навчальні заклади Англії, хоча рівень їх заробітної плати у порівнянні із іншими європейськими країнами достатньо високий, як показано в табл. 1.

Учителі багатьох європейських країн хворіють депресією. 56% вчителів Англії відчувають стреси, які вимагають медичного втручання. В Іспанії 80% вчителів скаржаться на психологічні проблеми, а їх німецькі колеги на фізичну і психологічну втому. У більшості країн заробітна плата вчителя відповідає належному прожитковому рівню і навіть перевищує цей рівень і значно вищий ніж в Україні.

Рівень навантаження вчителів у різних країнах теж різний, а саме:

- Франція – вчитель зайнятий на уроках 18 годин на тиждень і має вільні від навчання дні;

Таблиця 1.

**Середня заробітна плата вчителів державних шкіл країн Європи
(в тис. фр. на 2002 рік)**

Країна	Перша ступінь системи освіти	Друга ступінь системи освіти
Німеччина	233	264
Ірландія	218	220
Англія	208	232
Іспанія	181	211
Нідерланди	179	267
Бельгія	174	241
Франція	163	180
Австрія	162	187
Португалія	160	187
Данія	155	250
Греція	144	148
Фінляндія	143	177
Італія	143	157
Швеція	140	157
Україна	40	50

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

- Швеція – поступово переходить від французької до англійської системи навантаження вчителів. Учитель зайнятий 18 годин на тиждень. Для молодих вчителів враховуються особисті ініціативи, здібність працювати з учнями, складність виконуваної роботи;

- Італія – у рамках реформи системи освіти взято напрямом на оплату вчителям відповідно професії, що повинно підняти їх репутацію. Надається щорічно премія в розмірі 20 тис. фн. Для вчителів, які мають стаж роботи 10 років, а 20 років премія подвоюється у двічі.

Доречно зауважити, що багато вітчизняних учених В. Бобров, Л. Каніщенко, Т. Левченко, І. Михасюк, В. Терес, О. Шпак, які присвятили свої роботи [1, 8, 9, 19] проблеми економічної освіти у зарубіжних країнах, висвітлюють ці закономірності та методики вивчення економічної освіти, які є вже усталеними, звичними, стійкими і традиційними.

Висновки. Вивчення зарубіжного досвіду “argiority” не означає запозичення і перенесення у вітчизняний освітянський простір певної парадигми економічного знання, та підготовки випускників до підприємницької діяльності, властивої тільки конкретній країні. З приводу цього ще деколи звучить ідея, що майбутні покоління нашої держави повинні вивчати “нашу власну” економічну науку, підготовку до підприємництва. Але таке твердження зовсім безпідставне. Можна стверджувати, що немає ніякої французької чи німецької економічної науки – просто економічна освіта про знання з основ економіки і відповідні школи в цій науці, які відповідають тій чи іншій країні відповідно до економічного напрямку, або вибраної економічної системи розвитку суспільства. Варто погодитись із твердженням відомого вченого професора О. Шпака, про те, що не існує і різних моделей економічної науки – шведської, німецької, японської, американської.

Звернення до зарубіжного досвіду економічної освіти викликане ще й тією важливою обставиною, що починати економічну освіту в Україні доводиться із 1991 року. До цього часу вся наука у галузі економіки ґрунтувалась на марксистсько-ленінській економічній теорії – інших наук у нас не було [19].

Отже, шкільна освіта багатьох країн Західної Європи вимагає вдосконалення, особливо в час бурхливого економічного розвитку, вивчення економіки та інших підприємницьких дисциплін, зокрема інтелектуальної власності, патентознавства, захисту авторських прав на ринку.

1. Бобров В., Каніщенко Л. Вища економічна освіта на сучасному етапі розвитку суспільства / В. Бобров, Л. Каніщенко // Вища освіта України. – 2002. – №2. – С. 16 – 23.

2. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності: Підручник для учнів 10 – 11 кл. / З.С. Варналій, В.О. Сизоненко. – К.: Знання України. – 2004. – 404 с.

3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економіки: Навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів / М. Вачевський, В. Мадзігон., Н.М. Примаченко – К.: Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

4. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції. // М. Вачевський. – Монографія. – К.: Професіонал, – 2005. – 364 с.

5. Гальчинський А.С., Єценко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічних знань. – К.: Вища школа. – 1998. – 544 с.

6. Єрмошенко М.М. Маркетинговий менеджмент / М. Єрмошенко. – К.: НАУ, – 2001. – 204 с.

7. Загородній А.Г., Мазній В.П. та ін. Основи підприємництва, фінансового менеджменту та маркетингу. – Львівський бізнес Інкубатор при Державному університеті “Львівська політехніка”. – 1995. – 136 с.

8. Левченко Т. Актуалізація мотиваційних ресурсів суб'єкта учіння в оволодінні нерідною мовою: Автореф. дис. ... док. пед. наук – К.: 1993.

9. Михасюк І.Р., Бернацький І.М. Українське підприємництво в умовах глобалізації / І. Михасюк, І. Бернацький. – Львів. Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, – 2008. – 56 с.

10. Мадзігон В.М. Продуктивна педагогіка. Монографія. – К.: Вересень, – 2004. – 324 с.

11. Маниліч М.І., Губатюк І.В. Основи ринкового механізму господарювання: Навчальний посібник / М. Маниліч, І. Губатюк. – К.: – 1992. – 174 с.

12. Мочерний С.В. Основи економічної теорії. – К.: Академія. – 1997. – 464 с.

13. Плоткін Я.Д., Дубодєлова А.В. Підприємство про підприємництво. Зарубіжний досвід / Плоткін Я.Д., Дубодєлова А.В. – Львів, “Вільна Україна”, – 1993. – 142 с.

14. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка // М. Стельмахович. – К.: Вища школа. – 1985. – С. 13.

15. Сахарова В.Є. Малий та середній бізнес // В. Сахарова. – К.: ВНЗ “Національна академія управління”, 2003. – 368 с.

16. Сухорський С. Освіта закордоння // С. Сухорський. – Львів. “Основа”, 1995. – 38 с.

17. Семєко Г.В. Шкільне образование в старанах западної Європы / Г. Семєко // Экономическое образование. – 2001. – №1. – С. 41 – 45.

18. Шаблій К. Розвиток підприємництва і приватизація у нових умовах господарювання / К. Шаблій // Інформація і ринок. – 1991. – №2. – С. 98 – 99.

19. Шпак О.Т. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти / О. Шпак // Монографія. – К.: “Чеврта хвиля”. – 2000.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2011